

UTRIKESDEPARTEMENTET

PRESSMEDDELANDE

Pressbyrån

20.10.1970

Anförande av statsminister Palme vid Förenta Nationernas generalförsamlings högtidssession den 20 oktober 1970 med anledning av FN:s 25-års jubileum

Herr Ordförande,

Valet av Er till det höga ämbete som generalförsamlingens ordförande är ett väl förtjänt erkännande av Er skicklighet som diplomat och internationell personlighet. Santidigt utgör valet en tribut till de viktiga bidrag till Förenta Nationernas sak som Norge lämnat alltsedan tiden för FN:s tillkomst, när Er berönde landsman, Trygve Lie grep sig an med att bygga upp och organisera den nya världsorganisationens sekretariat.

För 25 år sedan hade världen genomlidit ett groteskt fiasko för förnuftets och mänsklighetens ideal: Det grymma kriget. De människor som samlades i San Francisco för att underteckna Förenta Nationernas stadga ville "rädda kommande generationer undan krigets gissel". Samverkan mellan nationerna skulle ersätta våld och militära maktmedel, de ville skapa en internationell organisation i syfte att trygga freden. Anförandena i San Francisco präglades av ljusa förhoppningar om en bättre framtid.

- 2 -

Tva månader senare föll den atombomben över Hiroshima. 70.000 människor dödades. Ingen av dem som deltog i San Francisco kände till existensen av detta fruktansvärda vapen, hade de haft kunskap hade folken sannolikt krävt mycket starkare garantier för freden än vad FN-stadgan nu kom att innehålla.

Ytterligare två månader senare sammanträdde Förenta Nationernas generalförsamling för första gången. Nu var delegaterna medvetna om det nya hotet mot mänsklighetens möjligheter att överleva. De var fortfarande beslutna att värna freden genom internationell samverkan. De hade fortfarande förhoppningar. Men de behärskades av en ny och större fruktan inför framtiden.

Denna fruktan har följt oss alltsedan denna tid. Vi påmindes därom helt nyligen när stormakterna genomförde nukleära prov. Vi kunde följa proven på våra seismografer och våra instrument för mätning av radioaktiv strålning. Det var en ny påminnelse om att det inte finns någon garanti för någon att numera undgå ett krig med kärnvapen eller kemiska-biologiska stridsmedel - hur små, hur avlägsna och hur neutrala vi än må vara. Vi kan alla få betala priset.

Ty, som en tidigare president här i generalförsamlingen en gång sade: "Om dårar och dårskap regerar världen så kan mänsklighetens slut komma som en grym chock i vår tid men den kommer inte längre att komma som en fullständig överraskning". Vi påminns på detta sätt om det växande beroendet folken emellan i vår tid och om den "globala samhörigheten i liv och död". Det är Förenta Nationernas stora uppgift att omvandla denna fruktan till en konstruktiv samhörighet präglad av internationellt samarbete och solidaritet.

Det kan förefalla paradoxalt, men hittills har nog Förenta Nationernas största insats, när det gäller folkens beroende av varandra, varit att främja nationellt oberoende. Organisationen växande medlemskrets återspeglar det faktum att miljoner människor har befriats från kolonialvälde. Förenta

- 3 -

Nationerna har fungerat som instrument och forum för denna historiska utveckling, som till mycket stor utsträckning har karaktäriserats av en anda av samarbete och vänskap. Kolonialismen håller på att bli ett minne blott. Läget i södra Afrika är därför en skärande motsättning i vår moderna värld.

Underkuvade folk har, med nationalismen som en mäktig drivkraft frigjort sig från kolonialismen. Detta är helt i linje med FN-stadgans internationalistiska ideal. Nationellt oberoende är det första steget mot social och ekonomisk frigörelse för de folk som har levat under förtryck. Det är också en förutsättning för det självförtroende och det samarbete mellan jämställda, som är grundvalen för internationell solidaritet.

Förenta Nationerna är på väg att bli en universell organisation. Så mycket viktigare är det därför att världens folkrikaste nation deltar i dess arbete.

Naturligtvis föreligger en viss motsats mellan universalitetens princip och maktens verklighet. Redan vid Förenta Nationernas födelse hade stormakterna en dominerande ställning på grund av sina enorma militära och ekonomiska resurser. Detta är än mer fallet idag trots den stora ökningen av antalet suveräna stater. Ett faktiskt maktduopol har upprättats mellan de två världsmakterna.

Detta är inte nödvändigtvis ett helt negativt förhållande. Dessa makter är fullt medvetna om sin enorma förstörelsepotential och om det särskilda ansvar, vartill detta förpliktigar. De försöker hela tiden undanröja anledningar till stormaktskonflikter. Terror - och maktbalansen är en garanti - låt vara en bräcklig sådan - mot en världsbrand.

Trots detta, herr ordförande, vill jag betona att detta duopol, denna "supermakternas fred" innehåller vissa risker för de små länderna. Kärnvapenkapprustningen är bara en aspekt av stormakternas allmänt ökade dominans. Den tekniska och industriella utvecklingen tenderar att gynna de som redan

- 4 -

är stora och starka. Den moderna vetenskapen kräver sådana ekonomiska och personella resurser att endast de mycket rika har råd. Det finns risk för att klyftan mellan stormakterna och alla andra stater i världen blir allt större. Man bör öppet erkänna denna risk.

Detta är särskilt viktigt när man tänker på stormakternas benägenhet att utnyttja de små staterna och att förfoga över deras territorier för politiska och militära syften, som inte nödvändigtvis sammanfaller med de berörda småstaternas egna intressen. Supernakterna tycks ibland ikläda sig den försynens roll och uppträda med anspråk på att veta vad som är bäst för de mindre staterna och inskrida om de inte accepterar diagnosen och bötemedlen. Resultatet blir ofta förvirrande, lidande och förstörelse, mera sällan varaktiga fredliga lösningar grundade på de berörda folkens egna nationella och sociala önskemål. Blott närvaron av en stormakts överväldigande militära styrka kan göra det mycket svårt att fastställa vilka dessa önskemål är. Möjligheten av ett fritt val kan bli illusorisk.

Jag kanske förenklar, men skulle man inte kunna säga att de små folken i fredens intresse borde ha rätt att bli lämnade i fred?

Det innebär inte isolering. Det innebär bara att endast om folken har svar för sitt eget öde kan de förväntas axla sin del av ansvaret för världens öden.

Att stärka Förenta Nationerna är av utomordentlig betydelse för de små länderna. Stadgan som sådan erbjuder ett förträffligt maskineri för samspelet mellan de stora och de många små staterna i världen. Det kunde ge varje land tillfälle att aktivt och konstruktivt delta i arbetet för fred och en bättre framtid.

Inom FN:s ram har under dessa 25 år ett vittgående samarbete

på många områden byggts upp. Före Förenta Nationernas tillkomst fanns ett fåtal internationella specialorgan. Idag täcks flertalet verksamheter på nationell nivå av internationella organisationer som tillhör "FN-familjen" instrumenten för ett långtgående internationellt samarbete har byggts upp. Men det står fallständigt klart att dessa instrument hittills inte har kunnat utnyttjas på ett tillräckligt effektivt sätt. Stödet från medlemsstaterna har inte varit tillfyllest. Det har inte funnits någon gemensam strategi för att gripa sig an vår tids ödesfrågor.

FN:s främsta uppgift är att övervinna kriget genom att kontrollera och lösa konflikterna och tygla våldet. Därför måste diskussionen alltid fortsätta. Dialogen över gränserna får aldrig tillåtas tystna. Därför måste överläggningarna fortsätta. Vi får aldrig ge upp när det gäller att förhandla. Därför måste vi pröva varje möjlighet att stärka FN:s fredsbevarande förmåga. Liksom alltid hittills kommer mitt land att när så begärs vara berett att ge sitt bidrag till fredens sak.

Ty det är sorgligt faktum att våldet tilltar mellan nationer och inom nationer. Vi har den ständigt närvarande frukten för en kärnvapenkatastrof - det yttersta våldet.

Den tekniska utvecklingen gör det också möjligt för minoriteter att söka nå sina mål genom terror. Kidnappning och kapningar av flygplan är skrämmande exempel på denna utveckling.

Kriget och våldet som vi ser på TV-rutorna i våra vardagsrum bryter ned våra hämningar och avtrubbar våra känslor. Brutaliteten i krigets Vietnam visar hur frukten för fienden kan förvandlas till förakt för enskilda människor. Samtidigt kan våldet fås att framstå som något opererligt, eftersom det tillfogas fjärran ifrån och med elektroniken som instrument.

I detta läge är det nödvändigt att återvända till och hävda vissa grundregler för mänsklig värdighet, att motverka de ständigt ökade möjligheterna att förstöra och föröda som tekniken medför. Mer än någonsin behöver vi gemensam handling och beslutsam kamp mot våldet och våldets orsaker. FN-stadgan ger oss grundvalen för att bevara freden. Förenta Nationerna ger oss instrument att föra ut internationellt samarbete i praktisk handling. Vad vi behöver är en strategi för fred eller rättare

sagt en strategi för att överleva.

Låt mig helt kort peka på vad jag betraktar som viktiga punkter i en sådan strategi.

För det första, Nedrustning är den avgörande och mest trängande frågan i vår tid. Det kan vara värt att ta vissa risker för att uppnå nedrustning. Alltjänt ringer i våra öron president Kennedys ord: "De risker som är förknippade med nedrustning - förbleknar i jämförelse med den uppenbara fara som ligger i fortsatt kapprustning". Det är nu, under nedrustningsårtiondets första år, som vi måste bryta tendensen.

Som ett resultat av nedrustningsförhandlingarna har ett stort antal små stater förpliktat sig att icke tillverka eller förvärva kärnvapen. Dessa åtaganden har gjorts i uppenbar förväntan att de skulle följas av konkreta åtgärder för att förhindra spridningen av sådana vapen.

Vad vi väntade oss var rejäla åtaganden från kärnvapenmakternas sida ifråga om begränsning av såväl vidareutveckling som massstillverkning av nya vapensystem.

Dessa förväntningar har blivit grymt svikna, vilket på ett upprörande sätt illustrerats genom de kärnvapensprängningar som ägde rum samtidigt med att denna minnessession inleddes. Mindre stater har ofta begärt ett fullständigt stopp i kapprustningen. Idag begär vi ett moratorium i vad avser alla kvalitativa - jag tvekar att använda detta ord - och kvantitativa ökningar av kärnvapenarsenalerna. Hur skulle vårt förtroende för stormakternas påstådda villighet att stoppa kapprustningen annars kunna återställas? Det absoluta minimum vi kan begära är ett fullständigt kärnvapenprovstopp.

För det andra. De internationella ansträngningarna att bekämpa rasism och kolonialismen i södra Afrika måste intensifieras. Det är någonting som inte bara angår den afrikanska kontinenten. Det griper direkt in på möjligheterna att skapa

- 7 -

en grundval för goda förbindelser mellan folk av olika raser över hela jorden. Det läge som råder i södra Afrika idag är en utmaning mot mänsklig anständighet.

För det tredje. Förenta Nationernas verksamhet för att upprätthålla respekten för mänskliga rättigheter måste intensifieras. Det är en integrerande del av kampen mot våld och förtryck. Undertryckandet av mänskliga rättigheter måste bekämpas vare sig förtryckaren är en missledd minoritetsgrupp eller en diktatorisk regim. Respekt för individen kan inte längre betraktas som en fråga som faller under den enskilda statens uteslutande suveränitet. Den angår hela mänskligheten.

För det fjärde. Att rädda vår miljö är en fråga om att överleva. Hotet mot vår miljö har gjort människorna medvetna om det till synes anonyma hotet från en teknisk utveckling som går vidare utan kontroll. Även om människan inte spränger jorden i stycken kan hon göra den lika omöjlig att leva på genom miljöförstöring. Miljöhotet kräver gemensamma ansträngningar av alla folk oavsett deras geografiska läge eller deras utvecklingsnivå. Vi hoppas därför att Stockholms-konferensen om den mänskliga miljön skall främja dessa syften.

För det femte. - Och det i grunden viktigaste - de enorma skillnaderna mellan rika och fattiga ifråga om sociala och ekonomiska villkor måste överbryggas. Växande klyfter och skillnader leder till våld. Detta gäller i mindre industrialiserade länder likaväl som i de industrialiserade rika länderna. Det gäller inom nationer och mellan nationer. Framgång eller misslyckanden för det andra utvecklingsårtiondet kommer att få en avgörande betydelse för våra möjligheter att bevara freden.

Konflikter uppstår där fattigdom och nöd är mest påträngande och där orättvisor mellan klasser och grupper är mest skriande. Socialt förtryck och fattigdom förenas med nationellt förtryck och kolonialism leder konflikterna till krig. Att förhindra en sådan utveckling kommer att kräva ett växande flöde av

kapital till u-länderna och ett system av allmänna preferenser för deras handel.

Men ekonomiska och sociala framsteg måste gå tillsammans. Sysselsättning, utbildning, bostadsbyggande, jordreformer och familjeplanering måste anses vara lika viktiga i utvecklingsprocessen som teknologiska och industriella förbättringar.

En strategi för att överleva, som innebär åtaganden från alla länders sida, kan omsättas i verklighet av Förenta Nationerna. Men dess framgång beror helt och hållet på medlemsstaternas aktiva medverkan. Det är i grunden en politisk fråga.

Vi kan inte skylla ifrån oss på vetenskapsmän och experter, på teknisk utveckling och anonyma ekonomiska krafter. Katastrofen, om den kommer, vore i allt väsentligt ett resultat av felaktiga politiska beslut eller underlåtenhet att fatta politiska beslut. Det betyder att världens avgörande problem till sin natur är sociala och politiska och måste lösas med sociala och politiska metoder. Därför kan utvecklingen endast vridas rätt av folken själva som i kraft av sin längtan efter fred och social rättvisa driver fram de förändringar i samhällenas struktur och i förhållandet mellan länderna som är en förutsättning för fred i världen och solidaritet och rättvisa inom och mellan folken.

I denna strävan är Förenta Nationerna ett onistligt instrument.